

Hoe de onderzoeker speelt, maakt en vertelt

Muzisch onderzoek verruimt de blik op wat onderzoek mag en kan zijn, verrijkt, bevrijdt en zet in beweging.

Uit het orakel van Daan Andriessen (2018)

Wilke van Beest

Toen ik acht jaar oud was ging ik kamperen in Frankrijk. Toen observeerde ik ons gezin, het veldje en de camping. Er was niemand die ons gezin, het veldje of de camping in beweging bracht. Toen deed ik het zelf. Ik trommelde een handjevol kinderen op. Samen gingen we op onderzoek uit. Er kwam een dagelijks programma en na een week was er een opvoering; alles wat ontdekt was, werd tentoongesteld met veel bombarie. Alle tenten en caravans kregen een uitnodiging. Er werd zelfs gefilmd.

Twintig jaar later zag ik mijzelf niet meer als iemand die de opvoering zou initiëren. Integendeel. Al vond ik wel dat ik het moest kunnen en dan niet op de camping, maar in mijn werk als onderzoeker. Het leek mij al een tijdje een goed idee om mijn achtjarige zelf te herontdekken en toen kwam de werkplaats Muzisch Onderzoek op mijn pad.

De vraag verduidelijken

In de muzische werkplaats wilde ik onderzoek doen naar mijn eigen rol gedurende mijn promotieonderzoek, dat gaat over de implementatie van innovaties in de zorg.¹ Ik zou bijna starten met mijn onderzoek en dacht na over wat ik wilde bereiken in de wereld van de zorg, terwijl ik daar als onderzoeker op het gebied van methodologie van praktijkgericht onderzoek geen praktijkervaring in had. Met mijn onderzoek wil ik praktijkgericht onderzoekers helpen om zinvol onderzoek te doen waar innovaties uitkomen waar de zorg op zit te wachten. Ik ging aan het werk met de volgende onderzoeksvraag; *hoe kan ik als onderzoeker de menselijke maat ruimte geven in een context die geleid wordt door protocol, gewoonte en procedures?* Die vraag had ik niet zelf bedacht, hij stond zo ongeveer op Musework.nl, als voorbeeldvraag. Dat die vraag gedeeld was hielp, want zo kon ik tenminste een vraag meenemen. Ik koos deze vraag omdat hij het meeste aansloot bij datgene waar ik tegenaan liep: wat is mijn rol in het onderzoek naar innovaties om de zorg betaalbaar te houden zonder dat ik daarbij voorbij ga aan de mensen waar het om gaat: de patiënten, verpleegkundigen, de onderzoekers, de familie van patiënten, mantelzorgers...? Voorafgaand aan de eerste bijeenkomst van de werkplaats was gevraagd om een kleine verzameling te maken van drie inspirerende bronnen. In kleine groepjes vertellen we tijdens de werkplaats wat de bronnen voor ons betekenen. Ondertussen spelen we met de bronnen. Een piano wordt het decor van een kleine tentoonstelling die bestaat uit muziek, film, websitepagina's, foto's, boeken en objecten. Door mijn eigen gemaakte verzameling, die nu onderdeel wordt van een grotere verzameling, krijg ik steeds meer inzicht over wat ik kom doen in de werkplaats: ik wil leren hoe ik als onderzoeker een rol kan spelen om mezelf en andere praktijkgerichte onderzoekers in beweging te zetten tijdens en na mijn promotieonderzoek.

Data verzamelen

In de muzische werkplaats maken we kennis met muzische werkvormen. Tijdens de eerste tweedaagse bijeenkomst werken we met de *Contemplatieve Dialoog*. We lezen het eerste hoofdstuk uit het boek van Bart. Vervolgens citeert iedereen een zin uit het stuk en schrijft zijn of haar eigen gedachten hierover op. We maken zo ons eigen verhaal en delen dit vervolgens in de groep. In de volgende ronde citeren we een stukje van één van de verzamelde nieuwe verhalen. Ook dit voelt als spelen. Er ontstaat haast een toneelspel met mooie teksten. Tot slot vertellen we elkaar wat voor inzichten ontstonden. Ik ontdekte dat alle deelnemers andere tekstfragmenten kozen en die verbonden met hun eigen kennis, ervaringen of ideeën. Het verschil in perspectief vond ik inspirerend. Ik had nog nooit op deze manier een tekst gelezen en erover gesproken. Voor mij zat het inzicht vooral in de vorm. Er was in korte tijd een hele rijke collectie aan data verzameld en iedere deelnemer had een even grote rol in dit spel.

Data interpreteren

In mijn promotieonderzoek wil ik in kaart brengen wie de mensen zijn in een groot en complex netwerk, hoe zij samenwerken en wat hen beweegt. In mijn zoektocht, tijdens de muzische werkplaats, naar een manier om dit (op een creatieve – of muzische manier) te doen liep ik vast.

Tijdens één van de begeleidingsbijeenkomsten van de muzische werkplaats werken we samen in groepjes van drie of vier met de werkvorm *Werk in Opvoering*. In deze werkvorm neem je anderen, die niet per se bij jouw onderzoek betrokken zijn, mee in je onderzoek. Je kunt zo niet alleen iets delen van je eigen onderzoek, maar ook van je onderzoeksproces doordat je kunt voorleggen waar je over twijfelt of iets kunt oefenen. In *Werk in Opvoering* laat je een deel van je werk zien dat 'onaf' is en je nodigt anderen uit even met je mee te werken. In de werkvorm staat centraal dat je je werk opvoert. De manier waarop mag je zelf verzinnen.

Ik had een tekening gemaakt van mijn netwerk en wilde testen of ik anderen uit het netwerk ook een tekening kon laten maken om de beweging in een netwerk in kaart te brengen. Na afloop had ik een paar tekeningen. De deelnemers vroegen mij om te vertellen wat ik zag.

Op dat moment kwam ik erachter waar ik vast liep: ik wist niet hoe ik de tekeningen kon interpreteren en dus hoe ik deze vorm kon inzetten in mijn onderzoek. Waar ik achter wilde komen was hoe ik een netwerk in beweging kon zetten, maar doordat ik de deelnemers vroeg om één beeld te maken, gaf ik ze niet de mogelijkheid om een beweging te maken in de tijd dat we samen aan het werk waren. Doordat ik in de muzische werkplaats kon spelen

met een werkvorm, kreeg ik inzicht in mijn onderzoeksvorm en wist ik dat ik een andere vorm moest gebruiken om antwoord te vinden op mijn vragen.

Inzichten vastleggen

Nadat ik erachter kwam dat het maken van tekeningen voor mij geen behulpzame vorm was om de beweging in netwerken in kaart te brengen kwam ik op het idee om LEGO te gebruiken tijdens interviews, geïnspireerd op systemic constellations (Roevens, 2008). Ik paste het toe in een onderzoeksproject waaraan ik tijdelijk deelnam naar de positionering van fysiotherapeuten in de wijk. De poppetjes zetten we in om de fysiotherapeut alle mensen met wie hij of zij te maken heeft in zijn of haar wijk in kaart te laten brengen. Omdat ik inviel voelde ik mij in eerste instantie bezwaard om een voor mij nieuwe vorm uit te proberen, maar door het spelen in de muzische werkplaats kwam het enthousiasme van de achtjarige in mij naar boven. Bovendien was ik steeds meer overtuigd geraakt van de waarde van spelen, maken en vertellen in onderzoek.

Bij de start van de interviews werd de geïnterviewde gevraagd om zijn of haar netwerk neer te zetten met LEGO-poppetjes. Vervolgens vroegen we de deelnemer aan de hand van de poppetjes om het netwerk toekomstbestendig neer te zetten en om steeds te vertellen wat hij of zij aan het doen is. Door de geïnterviewde te laten spelen met de LEGO voelt het niet meer als een standaard interview, maar meer als een manier waarop we samen (de onderzoeker en de geïnterviewde) proberen uit te vinden hoe het eigenlijk zit. De geïnterviewde vertelt steeds wat hij of zij doet en waarom. Al pratende worden de poppetjes steeds verplaatst, of teruggezet en soms toch weer verplaatst. Hierdoor ontstaat er zowel bij de interviewer als de geïnterviewde inzicht in de afwegingen en overwegingen. Van elke beweging die gemaakt wordt op het speelveld maken we een foto. Door een collectie aan beelden te maken, leggen we de inzichten die we opgedaan hebben tijdens het spel vast. Ook maken we geluidsopnamen, zodat we later alles wat in het spel inzicht heeft gegeven terug kunnen halen. Samen met de geïnterviewde interpreteren we wat er tijdens het spel gebeurt.

Inzichten opvoeren

Op de laatste dag van de muzische werkplaats was ik ziek. Ik zou juist mijn inzichten opvoeren. Binnen de muzische werkplaats heb ik dit dus nooit gedaan. Ik gebruik deze plek om het verhaal dat ik had willen uitspelen alsnog te vertellen:

“Ik vertel jullie het verhaal van mijn ontmoeting met Sjors. Sjors is een fysiotherapeut. Ik ken hem omdat hij meedoet aan een onderzoeksproject, waarin

ik onderzoeker was. Hij deed mee omdat hij wilde vernieuwen. Het moest anders. De mensen komen niet meer vanzelf. Daarnaast wilde hij vooral ook meedoen omdat hij zijn steentje wilde bijdragen aan het onderwijs. Bovendien wordt hij betaald voor ieder interview en iedere workshop. Zo stond Sjors er dan ook in: baat het niet, dan schaadt het zeker niet.

Sjors heeft zijn praktijk in een wijk ver van het centrum van Utrecht. Er werken meerdere fysiotherapeuten en er is een grote oefenzaal. Een enkeling zit in de wachtkamer. We lopen de behandelkamer in als Sjors ons ophaalt uit de wachtkamer. We interviewen aan de hand van poppetjes, dat heb ik bedacht naar aanleiding van de muzische werkplaats. Het onderzoeksteam vond het spannend, en ik vond nog spannender.

Ik zette de poppetjes neer op zijn behandelbank en vroeg Sjors om zijn wijk in kaart te brengen. Hij zette de poppetjes één voor één neer. De dokter centraal bij de patiënt, de sportvereniging ver weg. En de verzekering natuurlijk. En zo ging hij door. *Is dit alles? Weet je het zeker?*

Een zucht en een korte stilte volgt. *Ja, de beweegmakelaar mist.* Die blijkt een hele centrale rol te hebben. En waar sta jij dan? Ik gaf hem zijn eigen poppetje. Hij plaatste zichzelf in het midden. Ik vroeg hem om toe te lichten waarom de poppetjes stonden waar ze stonden. De sportvereniging stond ver weg. Dat lag niet aan hem. Sjors had al allerlei apparaten aangeschaft speciaal voor sportfysiotherapie, maar de vereniging had nu een eigen fysiotherapeut aangenomen. Dus stond de vereniging met zijn rug naar Sjors toe. Jammer, want hij wilde juist wel samenwerken. Zo ging hij iedereen langs.

Het interview ging nog een tijd door. Aan het eind vroeg ik Sjors om alles neer te zetten zoals hij het zou willen. Toen stond Sjors op en de gemeente en de verzekeraar vlogen met een grote zwaai van de bank af. Dan ging hij het helemaal anders doen. Dan was hij zelf in de lead. Hij, samen met de sportschool. Een sportschool voor gezond bewegen onder leiding van een fysiotherapeut. Hij vertelde verder en na verloop van tijd rondden we het interview af. De poppetjes hadden hun werk gedaan. Wij ook. We hadden Sjors laten spelen, maken en vertellen. En Sjors, die wist wat hem te doen stond: hij zou in beweging komen om te werken aan zijn droompraktijk. Zelf ben ik geïnspireerd geraakt. Het interviewen met LEGO heeft mij geleerd dat de methode die je inzet kan helpen om de mensen waar het om gaat (de patiënten, verpleegkundigen, de onderzoekers, de familie van patiënten, mantelzorgers en al die anderen) centraal te zetten. Het gesprek raakt niet alleen meer de kern, maar er worden ook beelden toegevoegd aan het interview, waardoor de dataverzameling rijker is. De methode met de poppetjes ga ik vaker toepassen tijdens interviews: in mijn

promotieonderzoek, maar ook in andere onderzoeksprojecten. Het muzisch onderzoek heeft mijn blik verruimd op wat onderzoek mag en kan zijn, het heeft mij verrijkt en geholpen om mijzelf en anderen in beweging te zetten. In de muzische werkplaats heb ik kennism gemaakt met veel nieuwe vormen van onderzoek. In alle werkvormen waar we kennis mee hebben gemaakt zitten elementen van spelen, maken en vertellen. Ik weet nog niet of ik de precieze werkvormen (zoals de contemplatieve dialoog of werk in opvoering) laat terugkomen in mijn promotieonderzoek, maar ik heb geleerd om op een onderzoekende manier te spelen, maken en vertellen en die elementen ga ik gebruiken in de stappen die ik neem in mijn promotieonderzoek. Net als mijn achtjarige zelf, durf ik te maken, te spelen en te vertellen – alleen en met anderen om zo iets in gang te zetten. Ik heb gevonden wat ik zocht.

Bronnen

Andriessen, D. (2018). Het orakel van Muzisch onderzoek. Nog niet gepubliceerd.

Roevens, J. L. M. (2008). Systemic constellations work in organizations S.I.: ScienceGuide.

Rosmalen, B. van (2016). *Muzische professionalisering, publieke warden in professioneel handelen*. Utrecht: Uitgeverij IJzer.

---

1 Onderzoek: "Van goed idee, naar succesvolle zorginnovatie." Over de implementatie van innovaties die voortkomen uit praktijkgericht onderzoek in de zorg.